

לולה גראנטמאן בקונצרט בווינה

התזמורת הסימפונית של ש-
רוטי השידור הברלינאיים.
המנצח: ה. הולרייזר.

להצלחה בלתי רגילה זכתה ביום
א' (18.6) באולם הגדול של בית-
הקונצרטים של ווינה הפסנתרנית
הירושלמית לולה גראנטמן. כאשר
בצעה את הקונצרט השני לפסנתר
ולתזמורת מאת יוסף טל. הקהל
הווינאי השמרן והזהיר קיבל את
היצירה הישראלית ואת המבצעת
שלה בתשואות ממושכות ובהתלה-
בות רבה.

היה זה קונצרט מיוחד במסגרת
„שבועות הפסטיבל של ווינה” וה-
פסטיבל העולמי ה-35 של החברה
הבינלאומית למוסיקה בת זמננו. ה-
קונצרט הוקדש ליצירות שמרניות
יותר של המאה ה-20. היינו יצירה
מאוחרת של ריכארד שטראוס ו-
יצירתו החדשה (פאנטאסיה לירית
לזמרה ותזמורת) של גוטפריד פון
איינס, יחד עם מחזור קטעים מאת
אנטון וואברן. אבי-הדוגמה של הא-
סכולה האוואנגרדיסטית של ימינו.
בגלל איחור במילוי חובות כלפי
החברה הבינלאומית לא קבלה ה-
הלתה יצירות ישראליות לגוף תכ-
ניות הווינאיות והיתה זאת ג'סטה
יפה מצד מארגני הפסטיבל בווינה
שהזמינו את הפסנתרנית הירושל-
מית לנגן בקונצרט המיוחד את י-
צירתו של טל.

למחרת (ביום ב' 19.6) נכללה
בתכנית הפסטיבל יצירה חדשה מאת
רומן האובנשטוקרמתי (העובד כ-
עת במשרדי „הוצאת אוניברסל” ב-
ווינה) ויצירה זו — „סאקוואנצות”
לכינור סולו וקבוצות-תזמורת —
בוצעה על ידי הכנר עברי גיטליס
בלווית תזמורת ברלין האורחת ב-
ניצוחו של ארנסט בור מסטראס-
בור. האובנשטוקרמתי נחשב באי-
רוסה כקומפוזיטור ישראלי מעניין
מאד והפעם החליטה החברה האוס-
טרית להגיש את יצירתו.

מוסיקה

קונצ'רטו לפסנתר ותזמורת ליוסף טל

לעומת זאת מייצג הפרק השני את הנושא המלודי ומפתח אותו באמצע עים הרמוניים ומלודיים גם יחד. הפרק השלישי, המסיים, ממלא את תפקיד הפיתוח של הנושא, ומביא גם את החזרתו, בהתאם לצורת הסר גטה. שני הנושאים שהוצגו בפרקים הקודמים מופיעים בפרק זה בלבוש של שינויים נוספים, וגם בתאורים קונטראפונקטיים, שקושרים אותם זה לזה בשיטה רב-קולית.

תפקיד הפסנתר הוא וירטואוזי בחחלט, וזאת בהתאם לסיגנון של "קונצ'רטו". אולם יחד עם זה, אין בו אף משפט, שאינו מקדם את התפתחות הרעיון הבסיסי. כמובן שגם תפקיד התזמורת שותף בהקמת הבנין הצודתי של היצירה, ועל ידי כך עולה חלקה של התזמורת על תפקיד של ליווי שיגרתי.

אריה זקם

קונצרט המיוחד, הששי של התזמורת הפילהרמית הישראלית, בניצוח אפרם קורץ, בוצעה יצירה מעניינת וחשובה של מחבר ישראלי, ובהשתתפותו כסוליסט: הרקונצ'רטו השני לפסנתר ולתזמורת, פאת יוסף טל. כתוצאה מתיכנון זה, לא ניתנה ההודמנות לשמוע יצירה ישראלית חדשה זו לבעלי המינויים הסדירים, וביניהם לקהל הירושלמי. ליוון שכל הקונצרטים של התזמורת הפילהרמונית הישראלית משודרים ב"קול-ישראל", תגיע גם יצירה זו לאוזני רבים, בכל רחבי הארץ, כדאי לחבא כמה דברי הסברה עליה.

היצירה מורכבת, בעקבות הצורה המקובלת של קונצ'רטו, משלושה פרקים: פרק מהיר — פרק אטי — פרק מהיר. אולם שלושת הפרקים, ביחד, מהווים את צורת הסונטה, לכן חוזרים התיאמטי הוא משותף להם, וביצועם — ללא הפסקות.

הנושא — כי למעשה מבוססת היצירה כולה על נושא אחד ויחיד — מופיע בשלמותו רק הפרק השני. נושא זה לקוח מטעמי-המקרא של פגילת "אזכרה". המחבר מספר, כי ניגון זה היה לו מוכן כחומר-גלם פוטיקלי, מאז ומתמיד, כששמע אותו בימי-נעוריו מפני אביו.

הלבוש ההרמוני, ויחד עם זה ה-אופי ההרמוני של היצירה כולה, נכלל בנושא עצמו, והוא שני האיברי-סרבאליים האופייניים להתחלת הנר-שא: סקונדה קטנה וסקונדה גדולה. החומר התימאטי של הפרק הראשון שון לקוח ממוטיבים אחדים של הרקונצ'רטו הראשון, ובדרך זו מכין הפרק הראשון את הופעתו השלמה של הנושא בפרק השני של הרקונצ'רטו. בפתחת הרקונצ'רטו הראשון משמיעים קרן ובסון מרטיב הלקוח לארדזוקא מתחילת הרקונצ'רטו הראשון. הפסנתר נכנס במוטיב בעל אופי קצבי, המנוגד לאופי המלודי של פתיחת הפרק, אם כי גם מוטיב קצבי זה מבוסס על גורם מתוך הנושא העיקרי, והוא די-אינטרבל של קוארטה — המופיע בקו המלודי של הנושא.

בדרך זו נוצרו ממקור אחד שני נושאים מנוגדים זה לזה באופיים, והם שמספקים את החומר התאמטי ליצירה כולה. המשך הפרק הראשון משמש לביסוס הנושא הקצבי ול-פיתוחו.

רשימות לתווים

כרוניקה זעירה

מאת אוליה זילברמן

הקונצרטו לפסנתר ולתזמורת
 מס' 2 מאת יוסף סל
 ונצרטו זה בוצע לראשונה על ידי התזמורת הפילהארמונית בקונצרט הששי המיוחד למנויים. לצידו — היתה זו גגינת הבר כורה הישראלית היחידה במשך כל העונה הנוכחית. בחבל שביצוע בכורה זה חל במסגרת של קונצרט מיוחד בלבד, אולם הוא יושמע גם במישור של קול ישראלי ואז תינתן לרבים האפשרות לשמועו, אך המידע עדיף ביצוע חי: הוא חרז זר ללב השומע ביתר שאת על אהת כמחורבם כה המשתחרר הוא מסנתז מצויין ויצירתו מנוגנת עלידו במוג רב ובכוח אמוציונלי בלתי רגיל, עד שהמנצח האורח אפרם קורץ והמנוגנים השתדלו מאוד להתמודד עמו בהגשת ביצוע טוב.

קודם לכן גוגן קונצרטו של בתח נותרה שידור של צירוף יוצא, וכן בני גינת בכורה לפני שנהיים בקול ישראלי בגינתו של זינגר, נוכח ריבוי הסנטוריים הקונצרטיות בעולם כולו (ביניהם יהודים רבים מאוד), כדאי שישנם סיכויים ממשיים לביצוע קונצרטו לפסנתר ישראלי בחו"ל וגם עצלנו השאלה היא, במובן — עד כמה מסוגלים אנו במסגרת זו של צורה מוזיקאלית אירופית-ספציפית, לרוב ולהציג מוזיקה ישראלית.

הקונצרטו ליוסף סל נזקק לטעמי המקרא של מגילת איכה כחומר תמאטי, צדה זו עשויה לעניין רבים — מוזיקאים וקומפוזיטורים — אצלנו ובחול.

שימוש זה בטעמיה המקרא הובהר לי ביתר שאת כאשר האונתי לפרק השני של הקונצרטו (את הסכרת הקומפור ויטור בתוכנית הקונצרט קראתי — על פי עקרונ הנקוט בידי — אחרי ההאזנה).

הקונצרטו הוא בעל פרק אחד, הנורא וחובו שלושה פרקים סמויים, שמתמשכים ללא הפסקה — לפי צורת הסונאטה, העוברת במשך הפרק כולה — בהופעת שני נושאים מנוגדים באופיים, שהפרק השלישי מתחם וחוזר עליהם. צורת היצירה נשאט אופי קונסטרוקטיבי ברור להפליא. הדנה מה נותר לי משמיעה ראשונה (שמכלימקום איננה שמיעה מושלמת):

כבר בפתיחת הקונצרטו שומע עם את טעמיה המקרא — המוטיבים הקצרים שמופיעים בקרן ובבאסון, ומתחילה תנועה מוטורית בבאסים של הפסנתר בנושא נגדי, בעוד שקטע תזמורתי ארוך למדי מציג את החומר התמאטי, והתנועה האקורדית אך גם רביקולית של הפסנתר שוב עוברת לתנועה מוטורית ובכלייה נשיפה בולטים יפה קטעי מוטיבים של טעמיה המקרא עם סיום הפרק עלידי התזמורת. בפרק השני מופיע הנושא החיגיגי בשלמותו, כקאנטילנה יפה מאוד (למי שמכיר את המוזיקה הישראלית לא היה ספק שהנושא לקוח מטעמי המקרא); מתפתח דיאלוג — היגידי דו-שיח בין הפסנתר לבין כלייה נשיפה וכלייה הקשה; לאחר עליה בתזמורת מביא הפסנתר שוב את היהודי המז

דחים, הנושאים בקרבם את הרחמים האופייניים לנו — את הסקונדה הקסמה והגדולה (המפיעות אצל בוסקוביץ בסיוט השמית שלו, בהרבה פרקים של יצירות בן-הימים ועוד), עם הירמון שמבליט את ההחיים האלה (הואיל ואינו טונאלי); שוב נשמע אינטרמצו אינסטרומנטאלי, אחרי כן כסטרסולו המשותח עם חילוה בנוסח של עצבות עמוקה; ופתאום... כמהלך מתגורל אכזרית: ככח קודר — כמי אקורדים של דפיקה חזקים, שהם כנתי עם לחנה על המוסקים של הפתיחה ולמרכזו הקצבי גרידא, המעובד באופן וירטואוזי מאוד לפסנתר, בקצב כיום מנוקדים; קבוצת כלי נשיפה עונה על כך ושוב מתחיל סולו של פסנתר, לירי מאוד, עד שהאלמנטים המוטוריים בפסנתר מתגברים, הפעם מתוך עוצמה, ממש כצלילי בית-חרושת מודרני או ככוח מכאני רע וחזק... בתזמורת — צעקות קטעי מוטיבים של המקרא; עליה נוספת — ושני הנושאים, החגיגי והמוטורי, משתלבים באופן קונטראסונוקסי בעת ובעונה אחת; הפסנתר מביא רקאפיטולציה של המוטיבים האקורדיים דפיקתיים במורטה — ובאורח מפתיע נצטק כל המחזה בגלוי.

נדמה היה לי, שהשפעת ברטוק נשמעת כאן בגדול — במוזיקה החוקה של היצירה, בחלק מן הקלא, וירואזי שלה, בשכניקה של סירוגין בהשמעת סולו ותזמורת. כן נדמה היה לי, כי בעוד שהפרק השני חזר היה אה יצירתית אמיתית, הגנה בפרק השלישי היתרון הוא לעבודה השכיחית, לידע איך להרכיב את האלמנטים של צורת הקונצרטו בסדר הכול, אם להסתמך על דושם סובייקטיבי — נראה לי כי צריך היה להעדיף סגנון מרוכז יותר מבחינה נפשית, פחות פראגמאטארי בעיבורו ובשימתו הקצי, רה, בריסוק הלכיהוה. שיוויהמשקל בין תפקידי הפסנתר

והתזמורת הופר כאן במקצה, לא עיי הבלטתי יותר של אלמנטים וירטואוזיים וברק וירטואוזי לשמם. כפי שקורה לעתים קרובות בכתיבת קונצרטו ל כליסולו — אלא מחמת הנגינה לר דוגין בפסנתר ותזמורת, על פני שטי חים ארוכים, ללא מיווג כמפיק של שני הגורמים גם יחד — בצלילות מלאה במקורות השיא והשלה.

אך אם כה — אם כה יש לאות בקור צרטו השני לפסנתר ולתזמורת מאת יוסף סל נכס נוסף, לפסנתר הישראלית מסוג זה, ומשמחת כאן מאוד ההגשמה המעניינת — במסגרת מוזיקה חדישה — של ניצול טעמי המקרא ביצירה סימפוזיית בעלת צרר אמנותי.